

ביאורים

מושג התשובה נתפס בעיני רבים כהליך מלחיץ וקודר, אולם אתמול למדנו כיצד דווקא התשובה מביאה מנוחה לאדם, ונותנת לו עוגן המציל אותו משקיעה בבוץ הייאוש. יריית הפתיחה של תהליך התשובה היא הרהור התשובה, והוא זה שיכול להכריע את המערכה כולה. הבעיה היא שיש לנו נטייה לזלזל בהרהורים, בעינינו מדובר במחשבות חולפות שמזכירות קצת חלומות ודמיונות, ולכן הרב קוק מדגיש לנו שהערך שלהם להמשך תהליך התשובה הוא בעל חשיבות עליונה.

הרהור התשובה הוא גלגל ההצלה שלנו, הוא מאפשר לנו לאגור כוחות ולהתרומם מעלה מעל פני המים, ולראות שיש יבשה והיא קרובה. זו נקודת המפנה שבה מסתכל האדם אל תוך נפשו ורואה שיש בו הרבה אור, שהרצון העמוק שלו טוב ושיש בו את הכוחות להתרומם, גם אם עד עכשיו בוסס בבוץ.

השלווה שיכולה לבוא עם התשובה מתחילה כבר בהרהור הראשון אם רק יודעים מה פשרו, ומשמעותו היא פגישה בלתי אמצעית של האדם עם הרצון האמיתי והעמוק ביותר שלו. לאושרו הוא מגלה שיש בו שאיפה לטוב שהיא מניעה אותו, וידיעה זו מספקת לו שלוה פנימית. יחד עם זה ישנה גם קריאת כיוון לדרך חדשה, כי מטרת הרהור התשובה היא לעורר את האדם להסתכל אל העתיד ולא להתייאש בשל מעשי העבר. לכן לאחר שהאדם מכיר ברצון העמוק שלו להתרומם ולאחר שחייד את המחשבה הטובה שמביא איתו הרהור, זה הזמן שבו הוא צריך גם לבטא זאת במעשה, להתחיל לחתור אל עבר היבשה הבטוחה, אל מקומו הטבעי.

בתוך כל התהליך מתחילתו ועד סופו עלינו לזכור תמיד שיש דברים שיכולים להחליש ולהעיב על השמחה או על המנוחה שבאות עם התשובה, לכן עם המאמצים שלנו לחזק את הרצון ולשוב בתשובה שלמה עלינו לבטוח בקב"ה שיעזור לנו להגיע לתשובה שלמה.

הרחבות

העוונות פוגמים בקליטה הרוחנית של האדם

העוונות הם עומדים כמחצצה נגד האור הבהיר האלהי. ברור לנו שכיוון שהנבואה היא מעלה 'על טבעית' היא אינה ביטוי בלעדי לחכמתו של האדם, אלא מושפעת בעיקר מרמתו הרוחנית של האדם ודבקו בקב"ה. ככל שאדם יהיה נקי יותר מחטאים וקדוש יותר, הוא יהיה קרוב יותר לקב"ה ולכן יוכל לקלוט ביתר בהירות את 'האורה האלוהית'. כעין זה כתב הרמב"ם "... (יש) מן הנביאים מי שיראה את ה' מאחורי מחיצות רבות, ומהם מי שיראהו מאחורי מחיצות מעטות, לפי ערך קרבתם אל ה', ועילוי מדרגתם בנבואה... (וכן) מאמר הנביא מבאר (את) זה: 'פי אם עונותיכם היו מְבַדְּלִים בִּינְיָן לְבֵית אֱלֹהֵיכֶם' [ישעיה נט, ב] יאמר, כי חטאינו, והן אלו הרעות, כמו שזכרנו, הן המחיצות המבדילות בינינו ובינו יתעלה..." [שמונה פרקים, פרק ז].

אמנם הרב קוק בפסקה שלנו מלמד אותנו שגם לימוד התורה, אף שנראה שתלוי בחכמה גרידא, הוא תלוי ברמתו הרוחנית של האדם. התורה אינה חכמה אנושית אלא גילוי עצמותו של הקב"ה בעולם (שבת קה). לכן ככל שאדם קדוש וטהור יותר הוא מוכשר יותר לקלוט את 'אורה של תורה'.

ההבדל בין 'הבא ליטרה' ל'בא ליטמא'

פִּינּוּן שְׁהִרְעִיּוֹן קָשׁוּר לְקִדְשָׁהּ וְלַחֲפִיץ הַתְּשׁוּבָה... וְדַאי יִזְמִין הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֶת כָּל הַדְּרָכִים. הגמרא אומרת "בא ליטמא - פותחין לו, בא ליטרה - מסייעים אותו" [שבת קד]. מכך שהגמרא שינתה בלשונה, לומד רבנו יונה "הרשעים אחר שבחרו בדרך הרע מניחין אותן לעשות חפצם ורצונם, כי חס ושלום מן השמים לא יסייעו לשום אדם רע. אבל הצדיקים שבוחרין בדרך טובה מסייעין אותם" [פירוש רבינו יונה לאבות ד, ב].

שאלות לדין

א. מהי משמעות הדבר שהעוונות חוצצים בין האדם לבין האלוה?

ב. היתכן שחטאים שחטא האדם לחבירו, ימחקו, בגלל ששב על חטאים שבינו לבין המקום?

ה. הַנְּי רֹאֵה אִיף הָעוֹנוֹת הֵם עוֹמְדִים כְּמִחְצָה נֶגֶד הָאֹר הַבְּהִיר הָאֱלֹהִי*, הַזְרִיחַ בְּרַב זְהָרוּ עַל כָּל נְשָׁמָה, וְהֵם מְחַשְׁכִּים וּמְאַפְּיִלִים אֶת הַנְּשָׁמָה. הַתְּשׁוּבָה, אֲמִנָּם אֶפְלוּ אוֹתָהּ שֶׁהִיא מְחַשְׁבֵית בְּעֵלְמָא°, גַּם הִיא פּוֹעֵלֶת יְשׁוּעָה גְדוֹלָה, אֲבָל לִיְדֵי גְאֻלָּה שְׁלֵמָה בָּאָה הַנְּשָׁמָה דְּקָא עַל יְדֵי הַהוֹצָאָה לְפַעֲלָה אֶת הַתְּשׁוּבָה שֶׁבָכַח. וּמְכַל מְקוֹם, פִּינּוּן שְׁהִרְעִיּוֹן קָשׁוּר לְקִדְשָׁהּ וְלַחֲפִיץ הַתְּשׁוּבָה° אִין מַה לְפַחַד כָּלָל, וְדַאי יִזְמִין הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֶת כָּל הַדְּרָכִים*, שֶׁהַתְּשׁוּבָה הַגְּמוּרָה, הַמְאִירָה אֶת כָּל הַמְחַשְׁכִּים בְּאוֹר חַיִּים, הִיא נִקְנִית עַל יְדָם; וְכִפִּי גְדֹל עֲרֻכָּה שֶׁל הַתְּשׁוּבָה, כִּף הַתּוֹרָה מִתְבָּרְכָת° וְיוֹתֵר הִיא מִתְבָּרְרָת, וְהַלְמוּד נַעֲשֶׂה צַח וּבְהִיר, "לֵב נִשְׁבֵּר וְנִדְּכָה אֱלֹהִים לֹא תִבְרָה".

ה*. רואים אנו בחוש, איך העוונות הם מחצות מבדילות בינינו ובין האור של ההשגה הבהירה, ולא עוונות היחיד לבד, אלא גם עוונות הפלל°, ומפל-מקום אין כל זה מעפב°, ועל-ידי התגברות גדולה זוכים לתשובה ולתקון ולהפוך חשף לאור.

ו. צריכים להעמיק מאד באמונת התשובה°, ולהיות בטוח, שבהרהור תשובה לבד גם כן מתקנים הרבה את עצמו ואת העולם. ומכרח הדבר שאחר כל הרהור תשובה יהיה יותר שמח ומרצה בנפשו ממה שהיה בתחלה. וקל וחמור לפשבר בא הרהור לידי הסקמה° של תשובה, וכשהוא מחבר בתורה וחכמה ויראת שמים°, ומפל-שכן פשהתכונה של האהבה האלהית° פועמת בנפשו. וירצה את עצמו וינחם את נפשו הנהלאה°, ויחזקה בקל מיני חזקים שבעולם, כי דבר ד' הוא "פאיש אשור אמו תנחמנו, כן אנכי אנתמכם".

ואם ימצא בעצמו חטאים שבין אדם לחברו וכחו חלש מלתקנם, מכל מקום אל יתיאש כלל מהתקנה הגדולה של התשובה, כי הרי העוונות שבין אדם למקום ששב עליהם הרי הם נמחלים, ואם פן יש לדון שהחלקים הנשארים שלא תקנו עדן יהיו בטלים ברב מאחר שפבר ומחלו חלקים רבים מעוונותיו על ידי תשובתו. ומפל מקום אל יניח ידו מלהזהר הרבה שלא להפשל בשום חטא שבין אדם לחברו, ולתקן כל מה שיכול מהעבר בדרך חקמה ואמץ רוח מאד, "הנצל בצבי מיד וכפפור מיד יקוש"; אבל אל יפל לבו עליו על החלקים שלא ספקה ידו° לתקנם, כי אם יחזיק במעוה התורה ועבודת ד' בקל לב בשמחה, ביראה ובאהבה.

ז*. להעמיק הרבה צריכים ביסוד התשובה, עד שאורה יאיר כל-כף עד שזכרון כל חטא יעורר בו רגש שמחה עצומה, מפני הידיעה של הזכות הגדולה שמאירה בהם על ידי קדשת התשובה°, שהיא אור ד' הפועל בתקון העולם, יסוד הבריאה.

מחשבת בעלמא - במחשבה בלבד. ההוצאה לפעל - בדיבור ובמעשה. פינון שהרעיון קשור לקדשה וכו' - כאשר אדם חושב לשוב בתשובה ישנה השגחה אלוהית שיוכל להוציא את התשובה לפועל. התורה מתברכת - ראה לקמן פרק י"ד כז-כח. אלא גם עוונות הפלל - עוונות שנעשו על-ידי ציבור פוגעות גם ביחיד שלא חטא. אין כל זה מעפב - באופן מוחלט לפי שעל-ידי התשובה ניתן להסיר את המחיצות. באמונת התשובה - להאמין שהתשובה מתקנת מהחטא. הסכמה - החלטה מעשית. וכשהוא וכו' - תורה, חכמה וכו' מצטרפים להרהור התשובה ובכוחם יתקן את החטאים. קשהתכונה של האהבה האלהית - השתוקקות וצימאון לאלוהים. הנהלאה - העייפה מהכישלונות. שלא ספקה ידו - אין ביכולתו. הזכות הגדולה שמאירה בהם על ידי קדשת התשובה - לאחר התשובה מתברר שהחטא גרם וסייע להכרה ברורה וחדה יותר של מיאוס הרע ואהבת הטוב.

תשובה מחשבת ותשובה בכח מחיצות העוונות נחמת התשובה חטאים שבין אדם לחברו זכרון חטא פחז, הזי-חטאות "חטאות"